

تأثیر صیانت راهبردی نسبت به صیانت سوژه ای در حفظ نیروی انسانی

غلامرضا گیل چالانی^۱

کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، مرکزی

چکیده

مفاهیم امنیت و ثبات در دنیای معاصر ما نقش اساسی داشته و از مطالبات مردم در کشورهای مختلف هستند. آنچه دولت باید در این خصوص فراهم کند، یک سیستم عاری از هر تهدید و فساد در راستای امنیت اجتماعی و دولتی است که در کشور عزیز ما نیز بخشی از این مهم به نهاد حراست سپرده شده که در اردیبهشت سال ۱۳۶۸ طبق ماده واحده مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام با اهداف و تشکیلات سازمانی خاص بنا نهاده شده تا بتواند محیطی سالم را برای فعالیت کارکنان به همراه شناسائی و بررسی تخلفات اداری مالی کارکنان و روسای متخلف را رقم بزند. در این تحقیق به بررسی جنبه های مختلف موضوع فساد و راههای پیشگیری و مبارزه با فساد مخصوصاً در فساد اداری و نحوه اقدامات این حوزه در مواجهه با فسادهای ممکن در راستای تقویت امنیت مادی و معنوی کارکنان و تلاش برای نهادینه سازی دائمی محیط سالم پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: فساد، حفاظت، صیانت فردی، صیانت راهبردی

^۱ نویسنده مسئول: gholamreza.gilchalanii@gmail.com

مقدمه

فساد یکی از بیماریهای مزمن و در واقع کهنه ترین جراحی نظام اداری تلقی می شود، یعنی از هنگامی که فعالیت های بشری، شکل سازمان یافته به خود گرفتند، فساد اداری نیز در نتیجه ی تعاملات درونی و تعامل با محیط، از متن سازمان ظهور کرد. این نگرانی همچنان در سازمان ها ادامه دارد و به ویژه امروزه به موازات گسترش فعالیتهای سازمان های اجرایی، دولتی در اداره جوامع و از سویی لزوم پاسخگویی بیشتر نزد مردم از اهمیت و حساسیت ویژه ای برخوردار شده و آنان را بر آن داشته تا به شکل جدیتری به این مسئله مهم بیندیشند. (امینی و ملکی، ۱۳۹۵) فساد توسط مقامات و کارکنان سازمان و نهادهای دولتی، در کنار این موضوع که میتواند موجبات عدم رعایت تمکین دستورات سرپرستان و مسئولین بالادستی از سمت کارکنان را فراهم کند، مهمتر از آن می تواند منبع اصلی به خطر افتادن سلامت روانی جامعه نیز باشد. قانون عالم بر این اصل استوار است که هر پدیده ای در درون خود ضد تهدید کننده خود را پرورش می دهد. انقلاب اسلامی نیز مستثنای از این اصل نمی باشد پدیده ای که بیشترین بار ارزشی و فرهنگی را حمل می نماید از زمان تولد و استقرار تا تثبیت و رشد با تهدیدات مختلفی از سوی مخالفان داخلی و خارجی در طیف های سخت، نیمه سخت و نرم روبروست (بزمی حاجی خواجه لو، ۱۳۹۹)، از این رو یکی از دغدغه های اساسی نظام اسلامی، آسیب شناسی نظام اداری و شناخت روش های مبارزه با فساد اداری برای حفظ سلامت اداری است. جوامع مختلف، روش های مختلفی را برای حفظ سلامت اداری خود طراحی و اجرا می کنند (Misbah, 2015). امروزه بخش حفاظت و اطلاعات یا حراست سازمان ها نقش پررنگی در مدیریت بحران ها و سالم سازی و بالابردن راندمان مجموعه بصورت نامحسوس و بعضا غیرمستقیم ایفا میکنند. معضلات مربوط به فسادهای سازمان یافته و اداری از قدیم تاکنون روبه رشد و همگام با پیشرفت تکنولوژی بوده و این موضوع اهمیت نیاز به این بخش را بیشتر از پیش هویدا میکند. شاید بتوان بخشی از وظایف کلی این حوزه را ارتقای حفاظت و امنیت کارکنان و سایر منابع سازمان درکنار مشورت های موثر به عالیترین مقام دستگاه که بصورت مستقیم با همدیگر در ارتباط میباشند و اقدام به بالابردن نظارت ها و انجام اقدام های موثر جهت حفاظت همه جانبه و افزایش بهره وری سازمان نام برد. سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)، امیر المومنان (علیه السلام) و غیره بهترین دلیل بر اهمیت این مساله است حراست و حفاظت از کارمندان و کارگزاران مسلمان در نظام اسلامی دارای سابقه و پیشینه ای به درازای تاریخ اسلام است، چرا که حفظ نظام جز در سایه حفظ و حراست از انسان های وابسته به آن استمرار نمی یابد (محمدی مهر، ۱۳۹۶).

مقدمه ای بر فساد

اصل کلمه فساد در فرهنگ لغت های مختلف با عبارتی مانند تباه شدن، ضد صلاح، به ستم گرفتن مال کسی را، تباهی، شرارت و بدکاری و ... تعریف میشود. در نگاه کلی، مفهوم فساد عبارت است از سوء استفاده از موقعیت یا منابع برای اهداف شخصی و یکی از آفات خطرناکی است که بدن جوامع و کشورها را می بلعد و آثار منفی بر جای می گذارد و بر چرخ توسعه سایه افکنده و آن را متوقف می کند و باعث شکاف در ساختار دولت و تداوم بی پروایی مفسدان در بهره برداری از قدرت های خود اعم از سیاسی، اقتصادی، اداری، اجتماعی و است. در فهرست فساد، اقداماتی از جمله کلاهبرداری، اخاذی، رشوه، اختلاس، اختلاس پول و معامله عمومی از طریق واسطه و ... قرار می گیرد که دارای تأثیرات منفی فراوانی است.

ابعاد فساد

فساد نیز در نوع خود دارای سطح و وسعت تخلف متفاوت است که میتوان عمق آن را در دو نوع فساد کلان و فساد کوچک مورد اشاره قرار داد:

- فساد کلان

این نوع فساد در سطح گروه ها و احزاب خاصی است که دارای تاثیر در سطح بین المللی و کشورها و جوامع بزرگ میباشند و برای رهایی از آن نیاز به پیگیری جدی است و مبارزه با آن نیاز به زمان و قدرت دارد. این فساد به طور کلی شامل گروه هایی از مردم می شود، نه یک نفر. از نمونه های آن می توان به زد و بند های بین کشورها یا مقامات ارشد یک کشور و استفاده از پول عمومی و اقدام به خیانت به امنیت و صلاح ملی نام برد.

- فساد خرد

فسادی است که در سطح افراد است و تأثیر آن عموماً محدود و توسط یک یا چند نفر انجام می شود و محدود به سطح یک اداره یا یک شرکت خاص می شود، مانند پرداخت رشوه برای ترفیع کاری یا اقدامات غیرقانونی برای شخصی یا پرونده خاص. این نوع فساد قابلیت بالقوه ای برای تبدیل شدن به یک فساد بزرگتر را دارا می باشد.

اثرات سوء و خطرات فساد

این یک باور جهانی است که آثار فساد در مظاهر مختلف ظاهر و بزرگ ترین مانع در برابر همه تلاش ها برای پیشرفت کشور است و تضعیف اصلی همه ارکان توسعه را سبب میشود و تاثیرات منفی آن به جنبه های مختلف زندگی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی گسترش می یابد.

از اثرات منفی اقتصادی موضوع فساد میتوان به موجب شدن رشد منفی اقتصادی، مانعی بر اهداف برنامه های توسعه بلندمدت و کوتاه، هدر دادن منابع دولتی، فرار سرمایه گذاری های داخلی و خارجی، برهم زدن عدالت توزیعی درآمد و منابع، تضعیف کارایی اقتصادی، افزایش شکاف بین فقیر و غنی، تضعیف سطح کیفی زیرساخت های عمومی، تأثیر منفی بر بودجه های موضوع بخش های مهمی مانند بهداشت، آموزش و خدمات و ... اشاره کرد. اثرات منفی فساد علی الخصوص در سطح کلان مخاطب خاصی بنام دولت و منافع ملی دارد که باعث کمرنگ شدن نقش دولت در اجرای سیاست های کلی و دستیابی به اهداف برنامه های توسعه میشود، مانع تراشی و تضعیف نظارت ها بر فعالیت های دولت و بخش خصوصی و کنار گذاشتن افراد صادق و واجد شرایط و .. را نیز میتوان بر این موارد افزود. هدف نهائی هر فساد سرانجام به سطح اجتماعی تمرکز دارد تا بتواند با نشان دادن بی عدالتی، نابرابری و فرصت های نابرابر بوجود آمده، باعث گسترش نفرت بین طبقات و گروه های جامعه و ضربه به ثبات امنیتی و آرامش اجتماعی شود.

علل فساد

دلایل مختلفی باعث گسترش پدیده فساد در جوامع می شود. ضعف حاکمیت قانون و نهادهای نظارتی، پایین بودن حقوق و دستمزد کارکنان، مخارج بالای زندگی، طمع و پائین بودن سطح باور و اعتقادات را میتوان نام برد. فسادهایی نیز از دریچه های سود مالی نامشروع، اختلاس، فرار مالیاتی، پولشویی و مفاسد اقتصادی در بخش دولتی و خصوصی رخ می دهد، کارکنان بخش دولتی بیش از سایرین در معرض فساد قرار دارند از مسببان این نوع فساد میتوان به دلایلی مانند پایین بودن سطح اعتقادات اخلاقی، مذهبی و شخصی ناشی از عدم توجه به نخبگان و پایین بودن سطح زندگی افراد، وجود فقر و بیکاری و ... نام برد که این امورات منجر به گسترش فساد می شوند.

فسادهایی نیز با انگیزه ها و اهداف غالباً سیاسی ایجاد میشود تا با حمایت غیرقانونی از افراد، دستیابی به منافع خاصی برای یک گروه سیاسی یا حزبی ایجاد گردد. شاید از دلایل این موضوع بتوان به موارد زیر اشاره کرد: ضعف یا عدم اراده برخی از رهبران سیاسی برای مبارزه با فساد، نقش ضعیف جامعه مدنی و نهادهای خصوصی بر نظارت و افشای پرونده های فساد اداری، عدم آگاهی برخی از افراد جامعه و نمونه این امر که در زمان انتخابات عده ای به خرید آرای انتخاباتی می پردازند،

فقدان قوانین بازدارنده و اقدام قاطع در تعقیب متهمان فساد، عدم شفافیت در پرونده های فساد مالی، ردیابی و ریشه کن کردن چنین نوع فساد را دشوار می کند.

در موضوع فساد اداری نیز میتوان به ایجاد انحراف در عملکرد فردی و سازمانی و استفاده غیرمجاز از اموال بیت المال و اعطای ترفیعات کاری غیرقانونی در ازای رشوه یا بده بستان های اداری- سیاسی اشاره کرد که شاید بتوان از موارد زیر بعنوان بخشی از دلایل این اتفاقات نام برد: ضعف سیستم حقوقی و قانون مبارزه با فساد، عدم مجازات مناسب کارمند فاسد و آگاهی پایین در مقابله با فساد، ضعف نظام ارزشی و اخلاقی فرد، اغلب کارمند را به سمت خیانت به شغل و کسب سود از آن سوق می دهد. خودداری از انجام درست امورات و سستی در آن و عدم اشتراک گذاری اطلاعات شغلی به قصد کسب امتیازات و ... از نمونه های دیگر این نوع فساد یا خیانت معنوی است.

انواع فساد

فساد اشکال گوناگونی دارد و در هر یک از این اشکال مصادیق فراوانی وجود دارد که تمام جنبه های منفی فساد را به همراه دارد و پیامدهای نامطلوبی را به دنبال دارد.

- فساد سیاسی

بسیاری از سوء استفاده ها در فهرست فساد سیاسی قرار می گیرند که عبارتند از: حمایت مالی از احزاب سیاسی توسط افراد برای دستیابی به منافع خاص، یا خیانت به منافع ملی به نفع احزاب خارجی، یا مشروط کردن شهروندان به اجرای برخی قوانین که در ظاهر به نفع کشور است و نشت اطلاعات به اشخاص ثالث.

- فساد اقتصادی

سوء استفاده های فراوانی از قبیل: کسب غیرقانونی از شغل، تسهیلات به افراد خاص در ازای دریافت پول و همچنین کلاهبرداری، اختلاس، فرار مالیاتی و ...

- فساد شغلی

این شکل از فساد که در اکثر موارد با عناوینی مانند پارتی بازی و سواستفاده از قدرت مشابهت دارد دارای مصادیقی مانند عدم شایسته سالاری، گماشتن بستگان و همسران در مشاغلی که شایسته آنها نیستند، سوء استفاده غیرقانونی از موقعیت سازمانی، دادن وقت ملاقات بشرط گرفتن تسهیلات، استفاده از اموال بیت المال و ... میباشد.

- فساد اخلاقی

یکی از خطرناک ترین اشکال فساد، یکی از مهمترین عوامل تاثیرگذار بر نظام اخلاقی است که باعث ویرانی آن میشود و به اشکال مختلفی مانند خرید رأی، باج گیری، برتری دادن منافع خصوصی بر منافع عمومی و ایجاد تضاد منافع و ... قابل تشخیص است.

- فساد اداری

فساد اداری فساد است، که اغلب با فساد مالی شناخته شده و با آن در ارتباط است. در آن معمولاً کارکنان دولت و یا شخصی که به یک شغل عمومی منصوب می شود، بعلت دستیابی به منفعت شخصی یا جناحی باعث تضییع حق دیگران و مصالح عمومی میشود. در واقع با رشوه دادن به شکل پول، خدمات یا کالا، در ازای دسترسی ناعادلانه به مزایای ناعادلانه باعث تغییر تصمیمات یا اقدامات یک فرد نسبت به چیزی یا کاهش میزان هزینه ها و مالیات ها و باعث تغییر در تصمیمات قانونی میشود.

- خویشاوند سالاری

یک نوع خاصی و نوظهور از فساد اداری تلقی میشود که با گسترش وساطت و خویشاوندی و پارتی بازی در سیستم اداری، منافع ملت فلج و درآمد دولت کاهش می یابد، ذهن نابغه ها متلاشی و استعداد های اندیشمندان فروکش میکند در نهایت امر همه برای روزمرگی کار میکنند نه با هدف خاصی یا انگیزه مضاعف برای بهبود شرایط چرا که آنچه پیداست انگیزه های مادی و فامیلی بسیار مهمتر از توان جسمی و ذهنی و استعداد های افراد است. در آن فرد بدون توجه به توانمندی های واقعی این افراد یا نهادها، در هر موقعیتی به خانواده فرد احترام گذاشته و قدردان آنهاست و در واقع "آزاده" را بر دیگران، حتی در عرصه سیاست و تجارت، اولویت می دهد. به جای مجاری رسمی از معیار سلیقه ای و رانتی در حین اعطای قراردادها، امتیازات و مناصب استفاده میکند تا به نوعی بتواند موجب بازگشت لطف برای حمایت سیاسی خود و دست یابی به منصب سیاسی شود.

صیانت

کلمه حفاظت و حراست و صیانت در زبان فارسی و فرهنگ معین تحت عنوان "(ح س)" [ع . حراسه] (مص.) نگاهبانی ، پاسبانی، پاسداری" تعریف میشود (فرهنگ معین). حراست در دین مبین اسلام از جایگاه و منزلت بالایی برخوردار بوده و در سیره حکومتی پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و اله و سلم و حضرت علی علیه السلام و دیگر معصومین علیهم السلام وجود حفاظت اطلاعات، جهت مقابله با فعالیت های جاسوسی دشمن و صیانت امنیتی از قلمرو حکومتی شان و برقراری امنیت مطلوب، ضروری دانسته اند و با در دستور کار قرار دادن حفاظت اطلاعات تهاجمی و نفوذ دادن عناصر اطلاعاتی مورد اعتماد خود به محیط امنیتی دشمن، به موقع تهدیدهای دشمن را خنثی و بی خصیت ساخته اند (صیانت و مرادیان، ۲۰۱۴).

برای ذکر خصوصیات اخلاقی نیروهای حفاظت از آیه ۲۹ سوره مبارکه الفتح را میتوان نام برد که میفرمایند: "محمد (ص) فرستاده خداست؛ و کسانی که با او هستند در برابر کفار سرسخت و شدید، و در میان خود مهربانند؛ پیوسته آنها را در حال رکوع و سجود می بینی." (قرآن کریم، سوره الفتح، آیه ۲۹).

فرآیندهای حفظ و حراست کارگزاران نظام کشور، یکی از هسته های مرکزی سیستم کنترل کیفیت اجتماعی در اسلام است حفظ استمرار و استحکام نظام اسلامی نیاز به کارمندان صالحی دارد که از جهات تخصص و تدین، صلاحیت خدمت در سازمان های وابسته به نظام اسلامی را داشته باشند. کارگزاران ناصالح از درون، حکومت را ناکارآمد و در نهایت به اضمحلال منتهی می کند وجود رشوه، فیش های نجومی، کم کاری، بی نظمی، بی انضباطی مالی و غیره به اصل نظام ضربه می زند. حراست، از پایه های اصلی قدرت و ثبات حکومت اسلامی است که با مراقبت های دایم و زیر نظر داشتن حرکت های کارمندان و کارگزاران خود، حکومت را در اجرای عدالت یاری می دهد (محمدی مهر، ۱۳۹۶).

نوع ارتباط حفاظت و اطلاعات در ایران متفاوت و مردم محور است به گونه ای که مقام معظم رهبری در فرازی در این خصوص میفرمایند: " شما باید با مردم مرتبط باشید، اطلاعات مردمی برای شما ناگزیر است، شما با همه سرویس های اطلاعاتی دنیا که بعضی شان تجهیزات و ابزار خیلی پیشرفته دارند فرق دارید، رابطه خود را با مردم محکم کنید، کاری کنید که مردم با شما قربه الی الله همکاری کنند." و نیز از حیث نحوه برخورد با مردم و باندهای ظلم و لزوم رعایت منفعت مردم بر منفعت گروه های خاص میفرمایند: "چشم پوشی از خطاهای قابل اغماض مردم را، متفاوت از برخورد با قانون شکنان و گروه ها و باندهای خاص منفعت جو و قدرت طلب بدانید، منفعت عامه مردم بر منفعت گروه های خاص مقدم است و اغماض از خطاها و سودجویی های این گروه ها و باندها ظلم و بی عدالتی است."

همواره برای داشتن مجموعه ای سالم نیاز به استفاده از نیروهای مردمی و سالم احساس میشود که مانند چشم بینائی درصدد بهبود راندمان کاری و معنوی سازمان مربوطه باشند. افراد صادق، پاکدست و وفادار مانند گهری نایاب در همه دوران

مورد توجه زمامداران زمان بودند. امام علی (ع) نیز در خصوص ویژگی های این قشر خاص در نامه ۵۳ نهج البلاغه که به عهدنامه مالک اشتر معروف است، میفرماید: " دیده بانهایی از اشخاص راست گو و باوفا بر آنها بگمار که مراقب آنها باشند؛ زیرا بازرسی سربازان و کارهای آنان و ادارشان می کند که امانت دار باشند و با رعایا خوش رفتاری کنند. " (نهج البلاغه. نامه ۵۳)

انواع صیانت:

در خصوص حفاظت و حراست ارگان ها و نهادهای دولتی و نظامی معمولاً سه شاخه اصلی به چشم میخورد:

الف-حراست: که در ارگان های دولتی کار حفاظت و صیانت از مجموعه و کارکنان را برعهده دارند و در راس آن مسئول دستگاه قرار دارد و زیر مجموعه ای وزارت اطلاعات میباشد.

ب-حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح: همانطور از نام آن پیداست حوزه فعالیت این شاخه در مجموعه نیروهای مسلح میباشد که با جمع آوری و پردازش داده های اطلاعاتی، ارتباطی و اسنادی مربوط به این حوزه و کارکنان زیرمجموعه به حفظ و حراست از حیثیت این مجموعه که شریان اصلی نظام میباشد، میپردازد تا با توطئه های داخلی و خارجی نظام و کشور که عموماً از این حوزه ورود دارند مقابله کنند.

ج-حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه: این مجموعه که توسط آیت الله هاشمی شاهرودی تشکیل شده است، در واقع همان نوع اول یا حراست دولتی است با این تفاوت که حوزه فعالیت این شاخه امنیتی حفاظتی علاوه بر کارکنان مجموعه به سایر حوزه های بیرونی که با قوه محترم قضائیه در ارتباط باشند نیز اذن ورود دارد مانند حوزه جعل و کارچاق کن ها و افراد بیرونی مرتبط با این حوزه.

با ذکر مختصری از تقسیم وظایف و حوزه های کاری این نیروهای اطلاعاتی امنیتی قصد داریم به نوع برخورد این حوزه ها که معمولاً تحت عنوان حفاظت راهبردی و حفاظت سوژه ای شناخته میشوند بپردازیم:

- صیانت راهبردی

همانطور که میدانیم فساد چند فاکتور دارد که قابل کنترل هستند مانند فرصت، انگیزه و ریسک و یکی غیرقابل کنترل هست که از آن تحت عنوان صداقت شخصی یاد میشود. بسیاری از کارمندانی که سالم کار کردند یا بالعکس درگیر فساد های اداری شده اند، در یک دوره طولانی فرصت آزادانه برای فساد شدن، انگیزه زیادی برای انجام این کار، و استرس افشا شدن در صورت انجام این کار را داشته اند، که بسیاری از آنها از این کار امتناع کردند. ما نیز بجای اینکه همه چیز را به تفاوت های فردی بسپاریم که تنها پس از وارد شدن آسیب قابل کشف هستند و تقریباً تاثیرات مخرب خود را بر مجموعه تحمیل کرده، میتوانیم شرایط و محیط کاری را بگونه ای آموزش محور مدیریت کرده تا این سه عامل باعث کاهش فسادهای صورت گرفته در محیط کار و نیز عدم تخریب وجهه شخص و صداقت فردی او شود. این اتفاق موجبات آسایش کاری و جو روانی آرام و در انتها آماده سازی بستر حفاظت راهبردی را سبب میشود.

میتوان حفاظت راهبردی را متشکل از ارزش ها، هنجارها، مفروضات و محدودیت های مشترکی تعبیر کرد که مدیران و کارکنان را در عملیات روزانه آنها تحت تأثیر قرار می دهد. بر رفتار آنان و تعامل با سایر اعضای سازمان نیز تأثیر می گذارد. به طور خلاصه، حفاظت راهبردی الگوی زندگی اجتماعی درون شرکت را شکل می دهد، به عنوان مثال تعهد کارکنان به سازمان و اهداف و ارزش های آن و همچنین ایجاد احساس فعالیت های تیمی یا گروهی در بین مدیران و کارکنان. این نوع از حفاظت با بسیاری از بررسی ها و زیرسازی های حفاظتی در سازمان فعال شده و اجازه فعالیت های خلاف را به مرور زمان و ایجاد بستر پایدار نمیدهد.

- اقدامات قابل انجام در صیانت راهبردی

به طور کلی آگاهی‌های انسان تنها از طریق تجارب شناختی و انکشاف مقولات خارجی حاصل نمی‌شود، بلکه از رهگذر آگاهی و عمل است که تغییرات واقعی در رفتار آدمی پدید می‌آید. ضمن آنکه تأثیر عمل بر فرد از دو جهت مثبت و منفی قابل ارزیابی است. یا اِيْهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقٰنًا؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر از خدا پروا دارید، برای شما وسیله‌ای جهت تمایز و تشخیص و جدا کردن حق از باطل قرار می‌دهد (انفال/۲۹). علاوه بر این آیه ۶۹ عنکبوت و ۹۹ حج نیز بر این مطلب دلالت دارند. از طرف دیگر هر نوع عمل منافی با دین می‌تواند موجب کاستی در جانب فهم حقایق و کاهش باور و تعهد برای عمل به آن باشد. حضرت علی(ع) در این خصوص می‌فرماید: اَكْثَرُ مَصٰرِعِ الْعُقُوْلِ تَحْتَ بُرُوْقِ الْمَطْمَاعِ بیش‌ترین جایگاهی که خرد و عقل انسان در آن قربانی می‌شود، هنگامی است که برق طمع می‌درخشد (نهج‌البلاغه، حکمت ۲۳۱). (مشایخی، ۲۰۰۲)

مهم‌ترین عامل بروز فساد اداری ریشه‌های فرهنگی و عقیدتی است، به گونه‌ای که اگر ارزش‌ها، هنجارها، عقاید و باورهای حاکم بر افراد اجتماع متکی بر ارزش‌های مادی‌گرایانه، فردگرایانه و مصرف‌گرایانه باشد و ساختارهای اجتماعی از انسجام و کارکردهای لازم برخوردار نباشند، ناکارآمدی و ضعف نظام فرهنگی و اجتماعی را به دنبال داشته و پیامد آن، شکل‌گیری فساد در همه سطوح و لایه‌های اجتماع خواهد بود. (قادری، ۲۰۰۹) در این نوع حفاظت معمولاً با زمینه‌سازی و فرهنگ‌سازی، به مقابله با فساد پرداخته می‌شود. پیشگیری از جرم نوعی مقابله با آن است که این مهم از طریق فرهنگ‌سازی و آموزش خانواده‌ها بسیار تأثیرگذار می‌باشد. چرا که خانواده‌ها بعثت شرایط مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... ممکن است موجب ایجاد فساد یا دام زدن به آن شوند. آموزش در مورد مباحث اعتقادی که عموماً فساد زدایی‌کننده هستند، مانند قناعت، حلال و حرام و ... که شاید در برهه‌ای از زمان و بعثت شرایط خاص خانواده کمتر به آن پرداخته شود و همین موضوع مسبب اقدامات فسادآمیز شود. دلایل فردی این مهم به ماهیت فرد و ارزش‌های اخلاقی او برمی‌گردد که از جامعه اطرافش، یا از آداب و سنن که بر اساس آن بزرگ شده است، یا از تربیت اخلاقی‌اش در خانه، مانند طمع، کسب کرده است. هر که اخلاقیاتش ضعیف شده و تقوای او کم شود، باید تسلیم انواع بلاها و گناهان شود زیرا تقوا و اصول درست اخلاقی در حقیقت سدی است که بین فرد و عذاب خدا قرار دارد. و نیز آگاهی بخشی از عواقب اقدامات از این قبیل می‌تواند کمک شایانی به اصلاح امور کند. همانطور که مطالعات نشان می‌دهند که بین پابندی کارکنان به معیارهای اخلاقی یعنی وجدان کاری، اخلاق کاری و خودانضباطی و مسوولیت‌پذیری اجتماعی با فساد اداری رابطه منفی معناداری وجود دارد و از بین این معیارها، وجدان کاری بیشترین رابطه منفی را با فساد اداری داشته است و اخلاق کاری و خودانضباطی و مسوولیت‌پذیری اجتماعی در رده‌های بعدی قرار دارند. (امین، ۱۳۹۶)

در اسلام "مال" به خودی خود یک وسیله برای آباد کردن دنیا و آخرت است و ارزشمند و خیر می‌باشد و حدیثی از امام علی(ع) داریم که می‌فرماید: اگر فقر به خانه‌ای وارد شود ایمان از آن خانه می‌رود. این حدیث مصداق کامل و مهمترین عامل شروع فساد است. رکود اقتصادی، کاهش درآمدها، بی‌عدالتی، مادی‌گرایی، بی‌ثباتی اقتصادی، تورم افسار گسیخته، عدم تناسب دخل و خرج ناشی از عدم عدالت اقتصادی، کاهش قدرت خرید مردم و توزیع نامناسب درآمدها در جامعه، از عوامل مهم اقتصادی است که زمینه‌های بروز سوءاستفاده‌های مالی و تخلفات اداری را فراهم می‌سازد. (قادری، ۲۰۰۹) کمک به وضعیت معیشتی همکاران نیز در این راستا نقش بسیار پررنگی در جلوگیری از بسیاری از این قبیل اقدامات ایفا می‌کند که شاید بتوان آن را اصلی‌ترین دلیل این گونه اتفاقات دانست. با توجه به نقش بسزای نیروی انسانی بر سلامت سازمانی و نگرش دو بعدی به انسان، ضروری است اولاً با اصلاح نظام حقوق و دستمزد نیازهای مادی و معیشتی کارکنان را برطرف ساخت، ثانیاً با برنامه‌های آموزشی - تربیتی زمینه تحول درونی و پیشرفت معنوی کارکنان را فراهم آورد. (برومندپور، ۲۰۱۷)

بعنوان عامل سوم میتوان از عوامل اداری نام برد که بخاطر تشکیلات و ساختار اداری غیرکارآمد، حجیم و نامتناسب با اهداف و وظایف، پیچیدگی قوانین، مقررات و تعدد بخش‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اداری، مدیران غیر مؤثر، فقدان نظام شایسته‌سالاری، وجود تبعیضات در زمینه‌های استخدام، انتصاب و ارتقای افراد، نارسایی در نظام حقوق و دستمزد، نظام پاداش و تنبیه و به ویژه نظام نظارت و ارزشیابی، ترجیح اهداف گروهی به اهداف سازمان و مانند آن، از عوامل اداری تسهیل‌کننده تخلفات می‌باشند (قادری، ۲۰۰۹) که اصلاح این امورات و مشکلات حاد اداری، زمینه رقابت سالم کارکنان و پیشرفت مجموعه را سبب میشود.

- صیانت سوژه ای:

کشور عزیز ما چندین سال است که با جنگ اقتصادی روبروست و این رخداد در چند سال اخیر شدت نیز یافته و تحریم های همه جانبه نیز مسبب این موضوع است. در این میان آرامش فکری و آسودگی خاطر هم میهنان بخاطر شرایط بد اقتصادی تقریباً به کمترین میزان خود رسیده است. فساد اداری-مالی، پدیده ای است که در دنیای امروز به ویژه در کشورهای در حال توسعه، به عنوان یکی از مهم ترین عوامل در سر راه پیشرفت جامعه، مطرح شده است و این پدیده توانسته صدمات جبران ناپذیری را بر روی سرعت حرکت چرخ توسعه جامعه ایجاد کند. (جعفری و شریف نیا، ۱۳۹۴) ناگفته پیداست که بخشی از خستگی این شرایط بخاطر بازتاب اخبار در شبکه های اجتماعی با مضمون اختلاس، کلاهبرداری، رانت و هزاران عنوان و القاب خسته کننده ذهنی است. رسول اکرم (ص) از امنیت و عافیت بعنوان دو نعمتی یاد میکنند که غفلت از آن موجب زیان دیدن بسیاری از مردم میگردد. در همین راستا نمیتوان وجود امنیت و سلامت اداری را در نظام اداری کشور نادیده گرفت چراکه وجود فساد اداری مشروعیت و کارآمدی دولتها را در بلند مدت به چالش کشانده که به سادگی نمیتوان نگاه منفی و ذهنیت بد بوجود آمده را برطرف نمود. بی توجهی به خواسته های عمومی و فساد در نظام اداری عامل شکست سازمانها در محیط بوده و اصلاح نظام اداری یکی از اقدامات اساسی جهت تحول و توسعه کشورها به حساب می آید. از این رو در جهت کاهش فساد اداری و ایجاد سلامت اداری دولتها اقداماتی نظیر تحول در نظام حقوق و دستمزد، شفافسازی وظایف و اختیارات، تحول در نظام مالی، افزایش نظارتها و ارزیابی عملکردها، ایجاد نظام تشویق و تنبیه، کاهش تصدیگری سازمانها و ... را در دستور کار خود قرار دادند (حاجی زاده، ۱۳۹۴)

در این میان آنچه‌ای که بخشی از این خستگی را رفع میکند دستگیری دانه درشتان و آقازاده توسط نیروهای اطلاعاتی و حفاظتی است که باعث تزریق امید به جامعه میشود. دستگیری هایی که شاید زیاد رسانه ای نشود و معدودی از آنها تیترو روزنامه ها و جراید و شبکه های خبری شود، ولی نشانی از بیدار بودن چشمان تیزبین مجموعه دستگاه های نظارتیست که در راه اصلاح امور و برخورد با مفسدین مماشاتی با مفسدین ندارند. به این نوع برخورد بعضاً در اصلاح امنیتی حفاظت سوژه ای اطلاق میشود که مانند شوکی مثبت در راستای اثبات وجود این نیروهای ارزشی است. معمولاً هر اصلاحی در سطح بزرگ با مقدماتی همراه است و حفاظت سوژه ای نوید از توسعه زیرساخت پایدار حفاظتی در هر سطحی و اصلاح امورات را میدهد که پروردگار یکتا در سوره محمد میفرماید: "کسانی که کافر شدند و مردم را از راه خدا بازداشتند خداوند اعمالشان را به نابودی می‌کشد و گم می‌کند و کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند، و به آنچه بر محمد (ص) نازل شده که حق است و از سوی پروردگار است نیز ایمان آوردند، خداوند گناهانشان را می‌بخشد و کارشان را در دنیا و آخرت اصلاح می‌کند" (قرآن کریم، سوره محمد. آیه ۲)

- اقدامات قابل انجام در صیانت سوژه ای

الف: صیانت فردی: یکی از نخستین آثار آگاهی بر جایگاه خویش به عنوان فردی از کلی انسان و اشراف بر حرمت نفس خود، مراقبت از آلوده ساختن خود به رفتارهای زشت و ناروا است. این برداشت از خود، نقش مراقب درونی را ایفا می‌کند که همواره در نزد انسان حاضر و هیچ‌گاه از او غایب نمی‌شود. در برخی روایات دیگر هشدار داده شده است که امور پست

شایسته کرامت انسانی نیست و انسان خردمند کسی است که ارزش خویش را شناخته، آن را با چیزی معاوضه کند که در آن معامله متحمل زیان نشود و عمر خویش را که در حقیقت، تمام سرمایه اوست به ثمن بخش نفروخته باشد. امام علی (ع) درباره مراقبت از کرامت نفس خویش و میزان ارزش آن می فرماید:

نفس خویشتن را با دوری از هر پستی گرامی بدار، اگر چه تو را به سوی تمایلات فرا بخواند، زیرا در ازای آنچه هزینه می کنی عوضی دریافت نخواهی کرد. و بنده غیر از خودت نباش، چرا که خدا تو را آزاد آفریده است (نهج البلاغه، نامه ۳۱). و نیز می فرماید: کسی که نفسش در نزد او گرامی است، با انجام گناه به آن اهانت نمی کند (سبحانی نیا، ۲۰۱۲)

در این مرحله از اقدام معمول بر این است که اقدام فرد در اداره دارای اشکال و فساد بوده و بعثت اینکه تاکنون سابقه ای از فساد نداشته نیاز به تذکر اولیه است تا اگر اقدام وی ناخواسته بوده، اصلاح گردد. در این مرحله با دعوت از کارمند به اداره حفاظت، در خصوص عواقب اقدام وی ارشادات و تذکرات لازم داده میشود و در بعضی مواقع نیز نیاز به پر کردن فرم تعهد میباشد.

ب: صیانت گروهی: این مرحله از اقدام بعضاً در مواردیست که گروهی از افراد (دو نفر یا بیشتر) در معرض اتهام میباشند، در این مرحله نیز مانند اقدام قبلی، با دعوت از کارمندان به دو صورت جداگانه و باهم، به اداره حفاظت، در خصوص عواقب اقدام وی ارشادات و تذکرات لازم داده میشود و در بعضی مواقع نیز نیاز به پر کردن فرم تعهد میباشد.

ج: اقدامات فنی: در این مرحله که عموماً تذکرات و تعهدات داده شده مثمرتر نبوده و اقدام فسادآفرین احدی یا گروهی از کارمندان ادامه دار شده و نیاز به اقدام محکمتری باشد معمولاً سوژه را تحت کنترل گرفته و تعقیب و مراقبت از آنان موضوعیت پیدا میکند. در این مرحله اقداماتی مانند شنود تلفن همراه افراد (البته با حکم قضائی) و اقداماتی مشابه نیز قابل انجام است.

د: اقدامات سلبی: در مواردی که گزارش تخلف و عامدانه بودن موضوع مشخص و مراحل ارشادی نیز کارا نبوده و فرد کماکان به اقدام خود ادامه میدهد، موضوع رسیدگی رسمی به تخلف از دو مجرای قانونی درون سازمانی و برون سازمانی مطرح شده و گزارش فرد برای رسیدگی به تخلفات اداری ارسال میشود و نیز در مواردی اقدامات قضائی نیز صورت میگیرد. لازم بذکر است در صورت داشتن جنبه عمومی جرم، دو اقدام و رسیدگی در تخلفات اداری و قضائی توأم قابل انجام است.

- بررسی ارتباط و تاثیرگذاری صیانت راهبردی و سوژه ای

در مجموع میتوان حفاظت سوژه ای را بخشی از حفاظت راهبردی و کلان به شمار آورد و تکانه و مقدمه ای بر سرعت بخشیدن به این توسعه پایدار. امنیت دیگر معادل تهدیدهای مرزی نیست بلکه در تمامی زمینهای علوم رفتاری و اجتماعی ابعادتازهای به خود گرفته است. شاید در گذشته می شد معنای آرامش و حراست فردی و اجتماعی را در نبود بزه ها و خلاف های آشکار جستجو کرد اما امروزه بسیاری از متخصصان علوم حراستی بر این باورند که زمینه های سکینه و آرامش خفی بسیاری وجود دارند که در صورت برهم خوردن تعادل آنها آرامش، حراست فرد و جامعه دستخوش اختلال خواهد شد (سپهری، ۱۳۹۶). همانطور که این روزها با وجود شرایط اقتصادی بد، بسیاری از دشمنان قسم خورده نظام از کوچکترین فرصتی برای ضربه به پیکره نظام غفلت نکرده و تمام توان خود را برای بی اعتبار معرفی کردن نظام از سوی مردم میگذارند. برای مثال میتوان به اتفاق مربوط به سوخت در ابتدای آبان ماه سال جاری برای تحت تاثیر قرار دادن افکار مردم اشاره کرد که برآورد و انتظار تجمعات مردمی را پیش بینی کرده بودند، در حالیکه مردم این کشور با ترفندها و رفتار این مستکبران ضعیف آشنا هستند و این موضوع نیز مانند سایر موارد بدون حاشیه و اعتراضی ختم بخیر شد. این رفتار مردم که نشان از اعتماد آنها از نظام و علامتی از آسوده خاطری مردم از توسعه حفاظت راهبردی است را میتوان نتیجه ای از اقدامات انجام شده در موضوع حفاظت سوژه ای در سالهای اخیر دانست که اعتماد کلی مردم را سبب شده است مانند احساس امنیت که اساساً مقوله ای ذهنی - عینی است و ارتباط مستقیم با ذهنیت و ادراک افراد از آسیب پذیری و تهدیدات دارد، با در نظر داشتن این

موضوع که نقش امنیت بر حیات فردی و اجتماعی بسیار پیچیده‌تر از آن است که بیشتر انتظار می‌رفت، زیرا دارای ابعاد گسترده و زوایای پنهان و آشکار بسیاری است همانطوری که احساس ناامنی از خود ناامنی مهمتر است؛ مثل زمانیکه در حین وقوع جرم ممکن است تنها چند نفر قربانی داشته باشد، در صورتی که همین حادثه باعث ایجاد رعب و وحشت و ناامنی در میان تعداد زیادی از افراد می‌شود (یاری و هزارجریبی، ۲۰۱۲)

راه های اصلی مبارزه با فساد اداری

همانطور که مطرح شد فساد یکی از مضرترین آسیب های اجتماعی برای جامعه است و منجر به عدم پیشرفت آن جامعه نسبت به سایر جوامع می شود و برای مبارزه با آن و محدود کردن گسترش آن باید مجموعه ای از روش ها را دنبال کرد که برخی از آنها بشرح ذیل است:

مبارزه با فساد در هر سطحی در ابتدای اقدام، از خود انسان شروع شده و توسط خود فرد میتواند اداره شود. انضباط نفس و تربیت اخلاقی و مذهبی فرد که از خانواده نشأت میگیرد، باید باعث این شود که شهروند بداند که فساد او هر چقدر هم که کار ساده باشد باعث نابودی جامعه او شده و تلاش کند تا شهروند خوبی باشد که به سرزمینش آسیبی نرساند. تربیت فرزندان با صداقت و دارای تربیت صحیح یکی از وظایفی است که به والدین سپرده شده است و هر پدر و مادری باید اخلاقیاتی را در فرزند خود پرورش دهند که بازدارنده ای برای ارتکاب جرم مفسده شود و در این مجال نقش والدین در رعایت موضوعات مشابه بعنوان خاستگاه تربیت فرزندان و بهترین الگو در صداقت و اخلاق حسنه برای فرزندان بسیار مهم و آینده ساز است.

معمولا رشوه دادن به چیزی اطلاق میشود که به منظور تأثیرگذاری بر تصمیماتی است که یک کارمندی که مستحق آن نیست، در یک مکان خاص اتخاذ خواهد کرد و رشوه یکی از مهم ترین و بزرگترین انواع فساد است که کشورهای بزرگ و علی الخصوص کشورهای در حال توسعه از آن رنج می برند. کارمندان و شهروندان باید بدانند اگر پیشنهاد رشوه را گزارش ندهند، خدمات برای شهروندان نیز در حدی نخواهد بود که لیاقتش را دارند.

فساد در سطح جامعه در بسیاری از کشورها ریشه دوانده است و برای از بین بردن فساد که بسیاری از جوامع را نابود کرده است، باید تلاش‌ها تا حد زیادی موثر و جدی باشند برای نمونه قرار دادن فرد مناسب در جای مناسب بر اساس توانمندی های فرد، میزان فساد را تا حد زیادی کاهش می دهد، زیرا یک فرد می تواند بر اساس توانمندی ها و تجربیاتی که از آن برخوردار است، باعث منفعت سازمان و اداره خود شده و منافع جمعی را به منافع شخصی خود ترجیح میدهد. بالعکس سازمان هایی که در آن مقام مسئول، بستگان یا دوستان خود را بدون داشتن مهارت مشخص برای سمت و پستی معرفی می کنند و این امر منجر به فروپاشی سازمان یا نهاد میشود که روابط شخصی در آن نفوذ می کند و باعث اوج گرفتن فساد می شود.

وضع قوانین و مجازات های روشن برای مفسدان و الزام به پاسخگویی کامل باید از طریق تصویب قوانینی در محکومیت پرونده های فساد و اعمال اشد مجازات برای این قبیل امورات میتواند باعث کاهش چشمگیر فساد شده و این باور را در اذهان عمومی متبلور کند که در صورت وقوع جرم دستگاه قضایی هر کجا که باشد به او می رسد و مجازات سختی در انتظار اوست.

با توجه به پیشرفت تکنولوژی و اینکه امروزه رسانه ها فقط محدود به رادیو و تلویزیون نمیشوند و انواع جدید از رسانه ها مانند رسانه های مجازی و ارتباطی نقش پررنگی در تبادل اخبار و تحلیل رویدادها و بعضا اعتراضات مجازی و کمپین های تبلیغاتی و ... دارند، استفاده از رسانه ها در آگاهی رسانی و مبارزه با فساد نیز یکی از موفق ترین روش ها در مبارزه با فساد محسوب می شود. آنچه واضح است با توجه به شرایط این روزها که نیمی از برکناری ها با ورود مستقیم سربازان امام زمان

(عج) صورت میگیرد، هر فرد متخلفی از نگاه بد جامعه به خود می ترسد و رسوایی عاملی است که همیشه او را از ارتکاب هر تخلف و فساد می منجر به مجازات و انتشار اخبارش در رسانه ها می شود، می ترساند.

آموزش و پرورش و وزارت علوم با توجه به جایگاه ویژه در بین اقشار مختلف مردم که در هر کشوری سنگ بنای فرهنگ را در این حوزه ها میدانند، میتوانند با تهیه موضوعات آموزشی و برنامه های درسی که ابعاد فساد را مطالعه و تدریس می کنند، نقش بسیار مهمی در مبارزه با فساد و ایستادگی در برابر مفسدان ایفا میکنند. نظارت و پیگیری جدی از سوی مراجع ذی ربط و به ویژه دستگاه های نظارتی اگر با جدیت پیگیری شود، زمینه های لازم برای تحقق فساد را کاهش میدهد.

مجموعه ای از اقدامات پیشگیرانه از جمله شفافیت در اموال و درآمدها من جمله معاونین و ریاست و مقامات بالاتر، پاسخگویی در مواقع ابهام و ... میتواند به کاهش این مهم منجر شود. در مواردی که فساد کلان میباشد و عوامل آن شامل احزاب، گروهها و ... میباشد که با فرار از محل تخلف متوسل به کشورهای دیگر میشوند، میطلبد تا همکاری های بین المللی برای جلوگیری از مفاسد پیگیری و رایج شود تا مسیر اقدام قانون به مرزهای کشور محدود نشود و تلاش های هماهنگ کشورها بین یکدیگر و استرداد مجرم و در نهایت بازپس گیری پولی که مفسد توانسته است از پرونده هایی که در آن مشارکت داشته، استرداد شود.

نتیجه گیری

فساد بر همه اقشار، به ویژه اقلیت ها و جمعیت های آسیب پذیر تأثیر می گذارد و به عنوان بزرگترین مانع توسعه اقتصادی و اجتماعی از این راه به جوامع آسیب می رساند و با تضعیف دولت ها در سطح بین المللی، دموکراسی و حقوق بشر را تضعیف میکند. بودجه عمومی کشور را از خدمات عمومی مانند مراقبت های بهداشتی، آموزشی و بهداشتی منحرف کرده و سرمایه گذاران خارجی را منصرف می کند و باعث ایجاد مشاغل کمتر می شود. در این راستا میتوان یک برنامه پیشگیری، تشخیص و کنترل با رویکرد حفاظت سوژه ای در امتداد بستر سازی حفاظت راهبردی آغاز شود تا با محدود سازی فرصت ها و افزایش خطرات، کاهش فساد را رقم بزند. از طرفی نیز بعلت وجود ارتباط معکوس معنادار بین پایداری کارکنان به معیارهای اخلاقی و فساد اداری، سازمان های بخش دولتی میتوانند با تقویت معیارهای اخلاقی در کارکنانشان، باعث کاهش بروز فساد اداری شوند. استفاده از ابزارهای مبارزه با فساد مانند ایجاد قوانینی برای اطمینان از پاسخگویی هر فرد پس از وقوع تخلف و قانون مجازات بازدارنده و یکی از مهمترین موضوعات که پیاده سازی کامل دولت الکترونیک و کاهش کاغذبازی میباشد برای مبارزه با فساد در جوامع ما ضروری بنظر میرسد. تصویب و اجرائی شدن قانون ارائه اموال مسئولین، که به موجب آن هرکسی که پست معاونت یا ریاست و بالاتر باشد، ملزم به ارائه یک صورت وضعیت از اموال منقول و غیرمنقول خود باشد و منابع درآمدی و خرجکرد آن را روشن کند. بالابردن سطح معیشتی کارمندان به منظور ارتقای سطح زندگی به گونه ای که کارمند برای به دست آوردن پول برای بهبود وضعیت زندگی خود به سوء استفاده از موقعیت خود متوسل نشود و نیز اتخاذ قانون حمایت مالی و امنیتی و تخصیص پاداش مالی توسط دولت به افراد گزارش دهنده فساد نیز از اقدامات موثر و راهگشا در این زمینه میباشد.

منابع

قرآن کریم، سوره الفتح. آیه ۲۹.

قرآن کریم، سوره محمد. آیه ۲.

نهج البلاغه. نامه ۵۳.

فرهنگ معین.

- امینی، م. و پ. ملکی، ۱۳۹۵، بررسی رابطه ی تامین معیشت کارکنان با میزان فساد اداری در ادارات اجرایی و دولتی، کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری.
- برومندپور، آسیب شناسی فساد اداری کارکنان دولت. مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۲۰۱۷. ۲۱(۳): ۸-۱.
- بزمی حاجی خواجه لو، ع.، ۱۳۹۹، نقش حفاظت، حراست در پیشرفت، اقتدار و امنیت، دومین همایش ملی امنیت اقتدار و پیشرفت
- جعفری، ا. and م.ح. شریف نیا، راهکارهای مبارزه با فساد اداری در جمهوری اسلامی ایران، in کنفرانس ملی چارسوی علوم انسانی. ۱۳۹۴، undefined.
- حاجی زاده، م.، ۱۳۹۳، سلامت اداری با نگاه بررسی نقش حراست در سلامت اداری، اولین کنفرانس ملی تحقیق و توسعه در هزاره سوم.
- رضایت، غ. و ف.ا. مرادیان، ارائه الگوی راهبردی حفاظت اطلاعات اسلامی. فصلنامه علمی امنیت ملی، ۲۰۱۷. ۶(۲۲): ۶۹-۹۴
- سبحانی نیا، م.، ارکان تلقی انسان از خود و تأثیر آن در رفتارهای اخلاقی او. انسان پژوهی دینی، ۲۰۱۲. ۸(۲۶): ۸۵-۱۰۱
- سپهری، غ.، ۱۳۹۶، بررسی جایگاه حراست در امنیت و حفاظت از فناوری اطلاعات، کنفرانس ملی رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱.
- قادری، فساد اداری در ایران تحلیلی جامعه شناختی. معرفت، ۲۰۰۹. ۱۳۸(۱۸): ۱۱۸-۱۰۵
- مشایخی، الدین، اصول تربیت از دیدگاه اسلام. روششناسی علوم انسانی، ۲۰۰۲. ۸(۳۲): ۶۸-۵۰
- محمدی مهر، ع.ا.، حراست و ضرورت آن در حفظ استحکام کشور، in دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی. ۱۳۹۶، undefined.
- یاری، ح. و ج. هزار جریبی، بررسی رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در میان شهروندان (مطالعه موردی ساکنان شهر کرمانشاه). پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۲۰۱۲. ۱(۴): ۵۸-۳۹
- Misbah, m.t., 2015. Administrative Health and the ways of combating administrative corruption. islam and management research, 2015.